

СУБ'ЄКТНІСТЬ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Аннотация. В статье рассматривается вопрос развития субъектной позиции студентов в контексте проведения оценивания результатов их учебной деятельности. Проанализированы педагогические условия, предложены методы для активизации студентов в обучении.

Ключевые слова: активная учебная деятельность, интерактивность, самостоятельная работа студентов, самоэффективность, учебное задание.

Annotation. The article discusses the development of a subject position of students in the context of the evaluation of the results of their training activities. The main components are analyzed, designed to improve prospects.

Keywords: active learning activities, interactivity, individual work of students, learning task, self-efficacy.

Вступ. Сучасний світ під впливом глобальної інформатизації невинно і швидко змінюється, що є головним викликом для освітньої системи. Вагомими стають такі особистісні компетенції фахівця, як здатність проаналізувати ситуацію, виявити проблеми та швидко прийняти рішення, творчість, ініціативність, комунікативні навички тощо.

Пріоритетним завданням сучасної освіти стає формування у студентів мотивації на вироблення власної активної освітньої стратегії, яка дозволяє ставити власні цілі, створювати індивідуальну траєкторію їх досягнення, самостійно обирати освітні засоби їх здійснення. Саме широка участь студентів у освітньому процесі як повноправного суб'єкта збільшує їх відповідальність за ефективність навчання та зумовлює внесення суттєвих змін у політику проведення оцінювання навчальних результатів.

Формулювання мети статті та завдань. Питання діяльнісного підходу, упровадження активних методів навчання, розвитку особистісних компетенцій студентів, формування їх як суб'єктів у навчальному процесі аналізували Г. Атанов, О. Бурлука, Л. Даниленко, І. Дичківська, О. Євсєєва, Т. Паніна, Т. Панфілова,

О. Полат та багато інших. Одначе проблему суб'єктності студентів у навчальній діяльності в контексті проведення оцінювання навчальних результатів досліджено недостатньо, що і визначило мету нашої статті.

Виклад основного матеріалу статті. Високого рівня якості освіти неможливо досягнути без свідомого відношення студентів до здійснення своєї навчальної діяльності. Принцип активності відіграє головну роль при такій організації процесу навчання, який орієнтований на реалізацію сучасних вимог суспільства до компетентності молодих фахівців. «Цей принцип діє у діалектичній єдності із іншими принципами: зв'язку навчання із життям, науковості, свідомому і міцному засвоєнню знань, наочності, індивідуального підходу та ін., але його особлива роль у тому, що жоден принцип неможливо зреалізувати, не спираючись на принцип активності у навчанні [8, с. 108].

Активність студентів у навчальній діяльності, розуміння ними значення набуття широкого діапазону професійно-орієнтованих компетенцій, встановлення власних освітніх цілей призводить до розвитку їх як суб'єктів навчання. Т. Шамова підкреслює, що «суб'єктність студентів – це складна інтегрована характеристика особистості, що визначає активність та самостійність, які виявляються у досвіді студента, що називається суб'єктивним» [8, с. 96].

На важливому значенні розвитку суб'єктної позиції студентів як майбутніх спеціалістів наголошується у праці співавторів Н. М. Боритко, Н. К. Сергєєва та ін. Автори зазначають, що «критерієм динаміки становлення суб'єктної позиції спеціаліста є його професійно-особистісний саморозвиток, специфічна самоорганізація студентом свого особистого освітнього простору, в якому він виступає як суб'єкт свого професійного становлення і розвитку, засвоює і приймає зміст і технології сучасної освіти, напрацьовує індивідуально-творчий професійний стиль» [1].

Сформованість власного (позитивного) ставлення до навчальної діяльності, здатність докладати вольових зусиль для досягнення навчальних цілей, уміння проектувати, планувати та прогнозувати свою навчальну діяльність, розуміння

значення самоосвіти перетворює студентів у активних суб'єктів навчальної діяльності. Дослідження, проведене нами серед студентів-першокурсників КНЕУ (350 респондентів) свідчить про свідомий вибір ними навчального закладу та демонструє значний рівень підтримки (рис. 1), що сприяє їх ефективній навчальній діяльності.

Рис. 1. Визначення іміджу КНЕУ студентами-першокурсниками

Не менш важливим для активізації діяльності студентів у контексті оцінювання навчальних результатів є організація ефективної взаємодії між викладачем та студентами. У переважній більшості наукових праць, присвячених оцінюванню знань, висвітлено лише дії викладача, без аналізу взаємовпливу викладач-студент, реакції студентів щодо вимог педагога і т. ін. Але ж «позиція студента як суб'єкта діяльності є вирішальним чинником розвитку й саморозвитку його особистості» [7, с. 12].

Б. Жигальов у своєму дослідженні акцентує, що «взаємодія у процесі оцінювання вносить визначальний вклад у формування «колективного суб'єкта» оцінки, що важливо як з точки зору формування у суб'єктів навчального процесу (студентів і викладачів) відчуття спільності у досягненні якості освіти, так і подолання позиції їх протиставлення у вказаному процесі [4, с. 27]. Максимальне залучення студентів у процес оцінювання призводить до прийняття ними відповідальності за результати своєї навчальної діяльності. Студенти погоджуються із тими результатами, які вони розуміють. Якісне оцінювання неможливе без

усвідомлення своїх недоліків та помилок самими студентами. Але саме викладач проектує оцінну діяльність, розробляє навчальні завдання, оцінює якість їх виконання студентами.

Таким чином, у процесі ефективної взаємодії у навчальній діяльності не тільки студент формується як особистість і майбутній фахівець. Викладач, аналізуючи різні аспекти групової навчальної діяльності і кожного студента зокрема, прагне удосконалити педагогічні методи та прийоми, проектує нові навчальні завдання, розробляє контрольні заходи тощо. При цьому і сам викладач удосконалюється як фахівець і особистість.

Адекватно спроектовані та зреалізовані процедури оцінювання дають змогу викладачеві приймати рішення, які безпосередньо впливають на ефективність навчання. Лише при усвідомленні викладачем важливого значення оцінної діяльності у навчальному процесі система оцінювання виконує місію орієнтації освітнього процесу на досягнення значущих для майбутнього фахівця, суспільства та держави у цілому результатів навчання.

Система оцінювання навчальних результатів, що орієнтована на збільшення суб'єктної позиції студента, має забезпечити:

- відкритість та прозорість інформації через наявність затверджених стандартів ВНЗ щодо форм, методів та принципів проведення контрольних заходів;
- об'єктивність та адекватність отриманих оцінок через розроблену систему критеріїв оцінювання тієї чи іншої роботи для кожної дисципліни;
- використання відповідних методів для можливості досягнення кожним студентом чітко визначених та попередньо запланованих та опублікованих результатів навчання;
- доступність результатів проведеного оцінювання для студентів. У Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана ця вимога реалізується через впровадження електронних журналів, які доступні у мережі Інтернет;

– мотивацію студентів на покращення навчальних результатів через розуміння ними справедливості отриманих результатів завдяки максимальному впровадженню самооцінної діяльності студентів.

Ефективності проведення оцінювання навчальних результатів сприяють такі два фактори організації навчальної діяльності: «а) зміна характеру задач, відмова від лідируючої ролі репродуктивних задач і застосування задач творчих, продуктивних, що мобілізують різноманітні види когнітивної діяльності; б) перехід від індивідуальної до спільної навчальної діяльності, в якій проявляються нові форми контролю, взаємоконтролю та самоконтролю – наслідування, взаємокорекція, аргументація, спільне обговорення» [6, с. 89].

Проведене нами дослідження серед студентів-першокурсників (425 респондентів), що вивчають інформатику, виявило, що 80% із них вважають за необхідне збільшення кількості навчальних годин, відведених на практичні заняття за рахунок зменшення лекційних. Вважаємо, що такі дані свідчать про неготовність студентів проявляти активність у самостійному опрацюванні матеріалу лекцій, який подається у стислому вигляді.

На питання «Що допомагало Вам при вивченні навчального курсу з інформатики?» ми отримали такі відповіді (рис. 2): «Конспект» (25 %), «Викладач» (25 %), «Лекції та практичні заняття» (35 %) і лише 5 % студентів продемонструвало певний рівень суб'єктності у навчанні («Мета професії», «Самонавчання», «Моє бажання»). Таким чином, самостійність та свідоме відношення до навчання студентів-першокурсників певною мірою не виявлені.

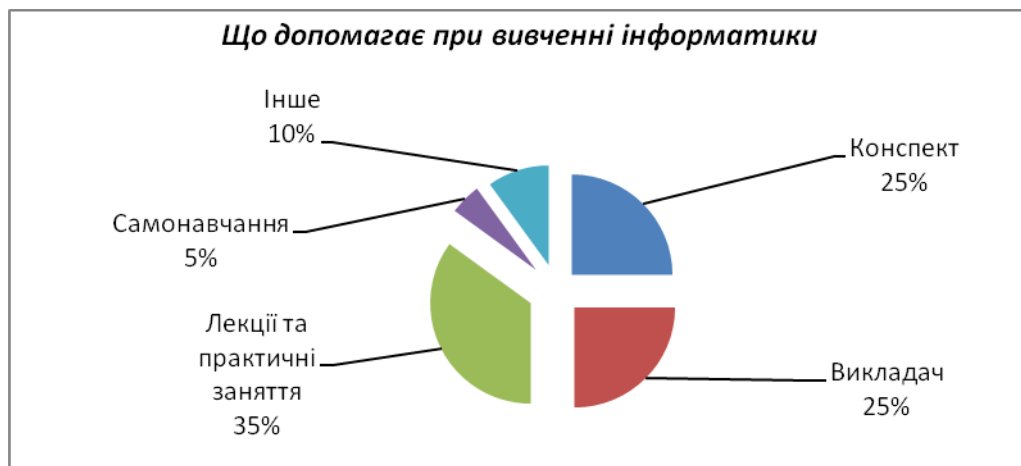

Рис. 2. Аналіз відповідей студентів

З метою актуалізації самоосвітньої навчальної діяльності студентів ми впроваджуємо додаткові питання у навчальні завдання студентів. Це спонукає студентів замислитися на поставленими проблемами і стимулює до активізації своєї життєвої позиції. Наприклад, при вивченні можливостей текстового процесора Microsoft Word у процесі створення текстового документа таким питаннями можуть бути: «Чи існує у Вас мета, яку Ви хочете досягнути? Чи розроблений детальний план її досягнення?», «Чого Вам бракує для здійснення визначеної мети?» і т.п. Найчастіше ми отримували відповідь щодо мети в житті – «Успішність» (90%). Але усвідомлення, що власна активність у навчальній діяльності – це не тільки бажана, але й обов'язкова умова успішності, у студентів-першокурсників не спостерігається. У той же час актуалізація таких питань збуджує критичне мислення, спонукає до роздумів, аналітичної діяльності студентів.

Розробка та оприлюднення компетенцій, які може розвинути студент у процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни, чітко визначені критерії оцінювання рівня таких компетенцій значно збільшують мотивацію до усвідомленого навчання студентів і відповідають сучасному тренду індивідуалізації освітнього простору. Такі компетенції мають проектуватися у тісному зв'язку із роботодавцями, на базі аналізу ринку праці, вимог до спеціалістів. Формування і розвиток виокремлених компетенцій майбутніх фахівців ґрунтуються на таких видах навчальної діяльності:

- проведення досліджень суспільно значущих питань у межах навчальних дисциплін;
- рефлексія власного саморозвитку через впровадження у навчальний процес методів самооцінки, самоаналізу;
- розв'язування проблемних ситуацій професійного спрямування;
- виконання спільних проектів тощо.

За таких умов студенти будуть мотивовані на плідну навчальну діяльність, а сучасна університетська освіта буде забезпечувати підготовку фахівця,

зорієнтованого на подальшу самоосвіту й саморозвиток, спроможного бути суб'єктом організації власної життєдіяльності. Здатність особистості до самоконтролю та самовдосконалення у процесі професійної діяльності створює можливість оперативно реагувати й адаптуватися до постійних змін, що виникають у суспільному житті. Високого рівня розвитку компетентності індивід може досягти тільки через особисту активну та продуктивну самоосвітню діяльність, шляхом отримання свого неповторного особистого досвіду. Необхідним чинником набуття студентами суб'єктності є організація їх власної навчальної діяльності з використанням у навчальному процесі відповідної технології. Одним із таких методів є розробка та використання нами у навчальному процесі інтерактивних навчальних завдань, які спрямовані не лише на отримання знань та вмінь, а, й, головне, на розвиток особистісних якостей [2].

Ми визначаємо два етапи набуття знань, умінь, навиків:

- перший характеризується максимальною допомогою викладача: це і пояснення навчального матеріалу на лекції, і розгляд та аналіз навчальних ситуацій (вправи, завдання), і часткова допомога на практичних роботах. Викладач при цьому контролює та оцінює навчальні результати студентів, надає допомогу та консультації тощо;

- другий етап визначається максимальною самостійною пізнавальною діяльністю студентів (виконання аналітико-реконструктивних та творчих навчальних завдань, позааудиторна самостійна робота відповідно до чітко визначених критеріїв виконання).

Активізації навчальної діяльності студентів сприяє і використання широких дидактичних можливостей інтерактивних інформаційних технологій, їх застосування у практиці професійної підготовки майбутніх економістів.

Інтерактивне навчання ґрунтується на збагаченні власного досвіду студентів через активну навчальну діяльність, їх взаємодію та розвиток особистісних якостей. Інтерактивність (від англ. «Inter» + «Act» – взаємодія) – означає взаємодіяти,

знаходитися у процесі діалогу із студентами групи, викладачем або із програмним середовищем комп'ютера (рис. 3).

Інтерактивність у навчальному процесі дає змогу інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння та застосування студентами знань при вирішенні практичних задач, робить цей процес більш усвідомленим та мотивованим.

Основними педагогічними умовами реалізації принципу інтерактивності є отримання студентами позитивного досвіду через створення ситуації успіху, рефлексія, особистісно-діяльнісний підхід, самостійний пошук студентами методів вирішення поставленої задачі орієнтація на спільну роботу студентів при вирішенні навчальних задач.

Через використання інформаційних технологій створюється можливість застосувати швидкий зворотній зв'язок при вирішенні практичних задач. У такій моделі навчання активність студентів є пріоритетною, а викладач виступає у ролі помічника і консультанта.

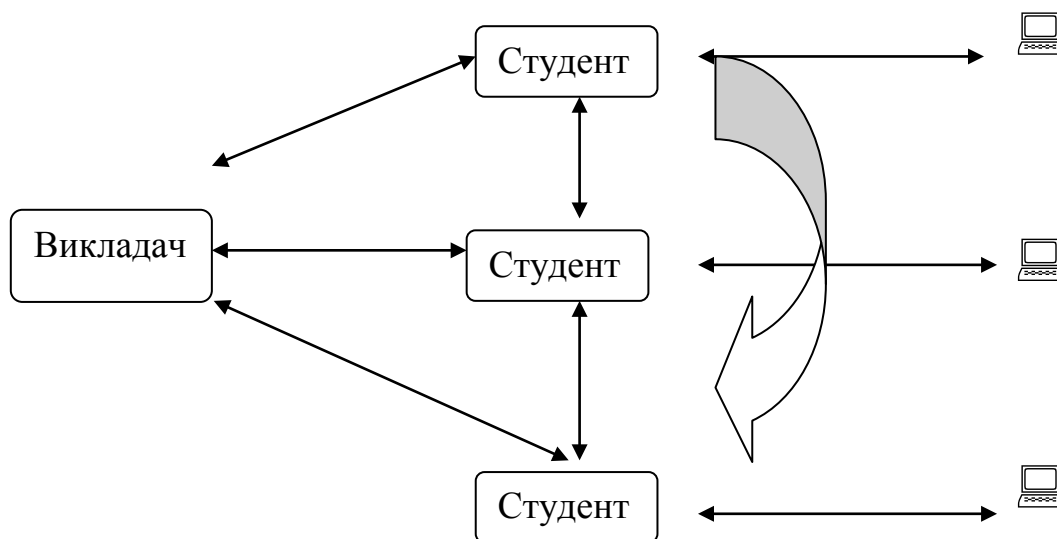

Рис. 3. Взаємодія у навчальній діяльності

Упровадження в зміст сучасних підручників та навчальних посібників принципу інтерактивності також сприяє розвитку суб'єктності студентів. Особливо це стосується тих дисциплін, де вивчаються інформаційні технології або робота із програмними продуктами. Тут доцільно додавати копії екрану, що наочно демонструють хід виконання певної дії та отриманий результат. Такі елементи дають

студентам можливість ефективно вивчати навчальну тему, розвивають їх аналітичні здібності та власну оцінну діяльність через можливість перевірити свій результат із наданим у підручнику. Як приклад, можна навести фрагмент навчального посібника [3] з інформатики (рис. 4).

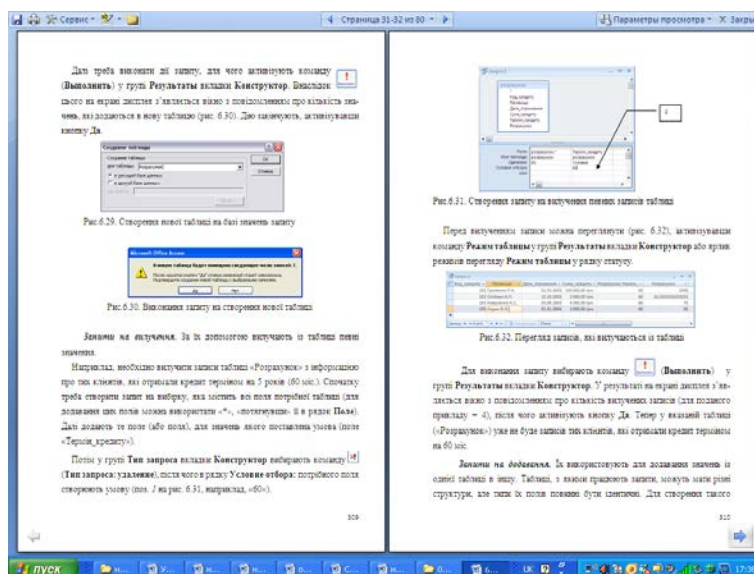

Рис. 4. Фрагмент навчального посібника із наочними елементами – копіями екрана монітору

Необхідно зазначити, що у контексті активізації навчальної діяльності студентів змінюється і функції сучасної лекції, яка все більше орієнтується на стимулювання студентів на подальшу самостійну роботу. Лекція ґрунтується на використанні інформаційних технологій та діалогічний виклад матеріалу, при її проведенні застосовується активна пізнавальна діяльність студентів. «Завдання сучасного лектора – не стільки надати інформацію, скільки спонукати студентів до самостійного вивчення теми, формування власного ставлення до певних її аспектів, пошуку джерел додаткової інформації, стимулювання студентів до подальшої самостійної роботи. У цьому разі не самостійна робота має стати складовою лекції, а лекція – складовою самостійної роботи. У такому розумінні навчальну діяльність студентів на лекції можна вважати самостійною роботою, що має бути проконтрольована та оцінена викладачем» [5, с.174].

Розвивають аналітичні здібності студентів і питання, які ми включаємо до завдань для самостійної роботи (наприклад, «Визначте компетенції, які, на Вашу думку, удосконалюються при виконанні завдання»). Далі ми пропонуємо перелік компетенцій (вміння знайти потрібну інформацію, взаємодія із іншими студентами щодо отримання результату, оцінювання власних можливостей та ін.), який можна доповнювати. Таке ознайомлення із переліком компетенцій, які необхідні для майбутньої успішної професійної діяльності, стимулює студентів докладати більше зусиль для вирішення навчальних завдань.

Висновки. Таким чином, проведення оцінювання навчальних результатів, що скеровано на розвиток суб'єктної позиції студентів по відношенню до власної професійної освіти, включення навчальних результатів студентів до сфери їх особистісних досягнень і призводить до перетворення їх у суб'єкти керування якістю своєї професійної підготовки.

Література:

1. *Борытко Н. М., Сергеев Н. К., Мацкайлова О. А. Субъектность как гуманитарный ориентир профессионального воспитания студента// Вестник ВГУ, серия: «Проблемы высшего образования». – 2014.– №1. – С. 19–24.*
2. *Дибкова Л. М. Інтерактивні інформаційні технології у навчальному процесі сучасного вишу /Л. М. Дибкова// Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. № 2 (додаток 2). – Тематичний випуск «Науково-методичні засади управління якістю освіти у вищих навчальних закладах» – Луцьк: СПД Гадак Жанна Володимирівна, друкарня «ВолиньПоліграф»™, 2013. – 488 с., С. 364–371.*
3. *Дибкова Л. М. Інформатика та комп'ютерна техніка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 4-те видання, стереотипне. – К.: Академвидав, 2012. – 464 с.*
4. *Жигалев Б. А. Система оценки качества профессионального образования в лингвистическом вузе: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. н.: 13.00.08 – Шуя, 2012 – 41 с.*

5. *Контроль та оцінювання навчальних досягнень студентів економічного університету* / М. І. Радченко, М. В. Артюшина, Г. М. Романова та ін. – К.: КНЕУ, 2010. – 332 с.

6. *Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии: Учебное пособие* / Ляудис В. Я. – [4-е изд., испр. и доп.] – М.: УМК «Психология», 2003. – 192 с.

7. *Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни* / Козаков В. А., М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. – К.: КНЕУ, 2003. – 829 с.

8. *Шамова Т. И. Управление образовательными системами* / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко, Г. Н. Шибанова. – М.: Изд.центр «Академия», 2002. – 384 с.